

ПРОВІДНІ НАПРЯМКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА П.Т. МАКСИМЕНКА І ЙОГО УЧНІВ

В.М. Ждан, А.К.Ніколішин, Є.В. Ковальов, Т.П. Скрипникова, П.М. Скрипников

Павло Тихонович Максименко народився 22 серпня 1922 року в с. Підкопаївці Корочанського району Белгородської області в бідній селянській родині. Мати Олена Дмитрівна, батько Тихін Семенович були людьми чесними, роботящими, все життя тяжко працювали в колгоспі. Павло був первістком у батьків. З часом родина поповнилася двома братами: Іваном та Володею і трьома сестрами: Анною, Вірою, Софією.

Після закінчення початкової школи в с. Підкопаївці та середньої школи в м. Корочі всі діти, незважаючи на складні матеріальні умови, отримали вищу освіту: Павло та Володимир – медичну, Іван – військову, а сестри – педагогічну.

У жовтні 1940 року після закінчення середньої школи був призваний до лав Червоної Армії. Служив спочатку рядовим (з 1940 по березень 1941), потім курсантом військового училища зв'язку (квітень – жовтень 1941) у м. Владикавказі.

Воював на фронтах Великої Вітчизняної війни, брав участь в обороні Кавказу, визволенні від німецько-фашистських загарбників Кубані, України, Молдови. За відмінне виконання бойових завдань та виявлену мужність нагороджений двома орденами Вітчизняної війни I ступеня, орденом Червоної Зірки та 12 медалями.

У травні 1947 року Павло Тихонович Максименко в званні старшого лейтенанта на посаді командира роти зв'язку був звільнений із лав Радянської Армії в запас.

Демобілізувавшись у травні 1947 року, прийняв рішення про вступ до медичного вузу на стоматологічний факультет. На цей вибір майбутнього лікаря безумовно вплинули страшні реалії воєнних літ. Павло Тихонович на власні очі бачив поранених, особливо в щелепно-лицьову ділянку, їхні тяжкі фізичні та психічні страждання і тяжко переживав свою безпорадність. Саме тоді на полі бою твердо вирішив неодмінно пов'язати все своє життя з медициною.

Склавши вступні іспити, Павло Тихонович Максименко 1 вересня 1947 року став студентом 1 курсу стоматологічного факультету Харківського

державного медичного стоматологічного інституту.

У 1951 році, успішно склавши державний іспит, отримав диплом лікаря-стоматолога з відзнакою і згідно з рішенням комісії з розподілу випускників залишився в клінічній ординатурі на кафедрі терапевтичної стоматології.

Під час навчання в інституті в житті Павла Тихоновича відбулася важлива подія. 7 вересня 1949 року з'явилася нова молода родина – Павло Максименко і Лія Григор'єва оформили шлюб. Тож два молоді науковці-медики не лише почали будувати міцну сім'ю, а й підтримувати один одного в покращенні свого практичного професійного рівня та науково-педагогічної роботи зі студентами. У них народилися дві доньки – Оля в 1951 році та Галинка – в 1957. Обоє ростили дітей і захистили спочатку кандидатські, а потім і докторські дисертації.

У 1962 році Павло Тихонович Максименко був обраний за конкурсом на посаду завідувача кафедри терапевтичної стоматології Харківського державного медичного стоматологічного інституту. Павло Тихонович та його учні виконували комплексні роботи в тісній співпраці з суміжними кафедрами (внутрішніх хвороб, дерматовенерології, ЛОР-хвороб, анатомії, гістології, фізіології). Вчені харківсько-полтавської стоматологічної школи виявили особливості клінічного, рентгенологічного статусу та бактеріального пейзажу пародонтальних синдромів на фоні патології травного тракту, цукрового діабету, а також визначили взаємовплив на їхній перебіг. Були отримані експериментальні моделі катарального, виразкового гінгівіту та пародонтиту після введення в слизову оболонку порожнини рота мікробних токсинів (А.А. Брегадзе), живої та убитої нагріванням добової культури стрептокока (П.Т.Максименко); при ураженні верхнього шийного симпатичного вузла, при нервових стресах (Л.С. Гунченко). Виявлено, що хворі на виразково-некротичний гінгівіт і пародонтит сенсibilізовані до вегетуючих у пародонтальних кишнях мікроорганізмів (Максименко П.Т.,

Малікова Н.Я.), а також до ясенних антигенів і лікувальних засобів (І.С.Мащенко). Експериментально та клінічно встановлено, що автоінфекційні стоматити виникають унаслідок зниження неспецифічних і специфічних імунологічних факторів захисту СОПР та впливу на неї токсичної і сенсибілізуючої дії умовно патогенної мікрофлори ротової порожнини. Уточнені діагностичні алгоритми гострого герпетичного та гострого афтозного стоматитів, гострого і хронічних форм виразкового стоматиту (П.Т.Максименко, Д.Є. Кіндій, Р.І.Аніщенко), флюорозу зубів (А.К.Ніколішин). Удосконалені лікування і профілактика побічних реакцій лікарських препаратів, які виникають на СОПР (А.О.Коздоба), вивчені частота і причини ускладнень і помилок у діагностиці хвороб СОПР, запропоновані запобіжні засоби (П.Т.Максименко).

За 28 років керівництва кафедрою терапевтичної стоматології професор Павло Тихонович Максименко був науковим консультантом 2 докторських дисертацій (І.С.Мащенко, А.К.Ніколішин) та науковим керівником 25 кандидатських дисертацій, підготував 35 клінічних ординаторів і аспірантів, виконав і опублікував 660 наукових праць, зокрема 195 індивідуальних та у співавторстві.

Він уперше в 1963 році організував на кафедрі терапевтичної стоматології окремий курс із дитячої стоматології, який очолила Кисельова Марія Мойсеївна. З 1966 року під його керівництвом виконують наукові роботи з дитячої стоматології Ігнатищева Л.М., Луговська К.О., Павленко Л.Г., Кіндій Д.Є., Муратова М.Т., Ніколішин А.К., Аніщенко Р.І.

У 1974 році на цій же базі був створений самостійний курс, а в 1976 він був перетворений у кафедру стоматології дитячого віку, яку очолила доктор медичних наук, професор Григор'єва Лія Петрівна. Важливим було те, що кафедра стала полівалентною, комплексною, з викладанням розділів дитячої терапевтичної стоматології, хірургічної стоматології, ортодонтії з дитячим протезуванням. На цю кафедру прийшли працювати досвідчені педагоги і наукові співробітники кафедри терапевтичної стоматології: Павленко Л.Г., Ніколішин А.К., Муратова М.Т.

Далі його ідеї отримали продовження і реалізацію в практиці післядипломної освіти лікарів-дитячих стоматологів. Необхідність особливого підходу до дитячої стоматології впроваджують на кафедрі післядипломної освіти лікарів-стоматологів доцент Павленко Л.Г., доцент Шешукова О.В., асистент Труфанова В.П. Важливе місце знаходить тема профілактики стоматологіч-

них захворювань у дітей, розробку якої ще в 1967 році почав Павло Тихонович. Разом з тим велике значення для практичної охорони здоров'я мають фундаментальні розробки з вивчення захворювань слизової оболонки порожнини рота в дітей та дорослих. Усі наукові дослідження в цьому напрямку були присвячені етапам діагностики, особливо її методологічним аспектам і розвитку клінічного мислення в лікарів. Уперше ним були розроблені та впроваджені методи діагностики і лікування слизової оболонки порожнини рота в дітей, які потім знайшли подальший розвиток у роботах Кіндія Д.Є., Аніщенко Р.І., Павленко Л.Г.

Фундаментальні розробки Павла Тихоновича останніх років із вивчення побічної дії лікарських засобів та їхніх проявів у порожнині рота формують у лікарів і насамперед у дитячих стоматологів настороженість у застосуванні лікарських засобів у стоматології.

У 1989 р. від кафедри терапевтичної стоматології відокремилася кафедра пропедевтики терапевтичної стоматології. Її очолив заслужений діяч науки і техніки України, академік Української АН, доктор медичних наук, професор Є.В.Ковальов, відомий працями про особливості структурної організації дентину і пульпи зуба в нормі та патології, а також структурної організації судин пародонта, що знайшло відображення в навчальних посібниках "Пульпіт. Патоморфологія. Клініка. Лікування" (Ковальов Є.В., Сидорова А.І., Петрушанко В.М., 1998); „Періодонтит” (Ковальов Є.В., Шундрик М.А., Марченко І.Я., 2001); „Обстеження хворого та діагностика одонтопатології в клініці терапевтичної стоматології” (Ковальов Є.В., Марченко І.Я., Шундрик М.А., 2005) та ін.

Колектив кафедри працює над науковою темою „Клініко-імуноморфологічне обґрунтування комплексного лікування і профілактики карієсу та його ускладнень, пародонтиту, захворювань слизової оболонки порожнини рота”, за якою під керівництвом професора Ковальова Є.В. захистили кандидатські дисертації Гринько М.А., Мещеряков В.М., Сєрова О.В., Петрушанко В.М., Марченко І.Я., Баранов М.О., Правда В.В., Павленко С.А.

Матеріали наукових досліджень академіка Є.В. Ковальова втілені в 112 наукових статтях, 5 винаходах, 30 рацпропозиціях, 3 монографіях, у доповідях на міжнародних та республіканських з'їздах.

З 1990 р. кафедру терапевтичної стоматології Української медичної стоматологічної академії очолює доктор медичних наук, професор Анатолій Карлович Ніколішин. Він розробив і впровадив у практику науково обґрунтовану методику вторин-

ної профілактики флюорозу зубів у ендемічних осередках флюорозу, визнану в країнах СНД і за рубежом; розробив концепцію патогенезу флюорозу, класифікацію флюорозу зубів, побудовану на вивченні об'єктивних критеріїв діагностики (омічного електричного опору, флюоресценції емалі та оптичного клину); розробив і впровадив у клініку ефективні, конкурентоспроможні методи вибілювання емалі. Професор А.К.Ніколішин – автор 10 посібників і монографій, 3 винаходів, 8 патентів, понад 150 наукових і методичних праць. Він уперше в Україні написав монографії про сучасні технології лікування хворих у стоматологічній практиці: “Современные композиционные материалы” (1996); “Современная эндодонтия практического врача”, яка витримала 4 видання (1997, 1998, 2003, 2007); “Восстановление (реставрация) зубов современными материалами и технологиями” (2001) та ін.

Наукові розробки співробітників кафедри спрямовані на вдосконалення й оптимізацію сучасних методів лікування і профілактики хвороб пародонта (Т.О.Петрушанко, І.Ю.Литовченко, Н.В.Розколупа, В.В.Слабухіна), карієсу та його ускладнень (Т.Д.Бублій, Н.В.Котелевська, С.І.Геранін), некаріозних уражень (Н.М.Іленко, О.П.Костиренко, Е.В.Ніколішина та ін.). За період 1990-2007 рр. захищені 1 докторська, 10 кандидатських дисертацій, виконується 5 кандидатських дисертацій.

Чимало зусиль кафедра докладає до підвищення рівня підготовки випускників лікарів-стоматологів: упроваджені нові методи навчання і контролю знань (розв'язання ситуаційних задач; проведення клінічних конференцій, клінічних розборів; тестовий контроль знань; кабельне телебачення та ін.).

З 1998 року кафедра терапевтичної стоматології стала опорною серед однопрофільних кафедр. Підготовлена програма, за якою навчаються студенти. Посилена увага на засіданнях опорної кафедри в м. Полтаві та виїзних засіданнях приділяється вдосконаленню навчального процесу, контролю знань студентів, підготовці тестових завдань, ситуаційних задач та ін.

Співробітники кафедри плідно займаються навчально-методичною й організаційно-навчальною діяльністю. На кафедрі видані посібники: “Хвороби слизової оболонки порожнини рота” (А.К.Ніколішин, П.Т.Максименко, Д.Є.Кіндій, Р.І.Аніщенко, 1994); “Производственная практика по терапевтической стоматологии” (В.П.Василенко та співавт., 1998); “Флюороз зубів”

(А.К.Ніколішин, 1999); “Гингивит. рейтинговая система навчання на стоматологічному факультеті” (А.П.Гасюк, Н.М.Іленко, А.Г.Ніколенко, 2000); “Стоматологічні захворювання і організація стоматологічної допомоги” (Д.Є.Кіндій та співавт., 2000); а також монографії: “Биология тканей зуба при фтористой интоксикации” (А.К. Ніколішин, 1996) та “Стресс и пародонт” (Л.М. Тарасенко, Т.О. Петрушанко, 1999).

За редакцією завідувача опорної кафедри д.м.н., професора А.К.Ніколішина у 2005 році виданий перший том, а у 2007 році – другий том підручника “Терапевтична стоматологія” для студентів стоматологічних факультетів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації.

Для завершення формування замкнутого циклу підготовки лікарів-стоматологів у 1991 р. на базі кафедри терапевтичної стоматології була створена кафедра інтернатури. Її керівником став учень професора П.Т.Максименка – доцент А.О.Коздоба, а з 1992 року – заслужений лікар України, кандидат мед.наук, професор Скрипнікова Таїсія Петрівна. З 2003 року кафедрою керує д.м.н., професор Скрипніков П.М.

З 1992 року Павло Тихонович працює на посаді професора на цій кафедрі. Він читає лекції, проводить семінарські заняття, клінічні розбори та конференції, консулює хворих, як член апробаційної ради рецензує докторські та кандидатські дисертації.

З роками розширився обсяг роботи, виникла необхідність у підготовці інтернів за іншими спеціальностями, і наступним етапом стало розширення кафедри з метою підготовки інтернів за фахами “Стоматологія”, “Хірургічна стоматологія”, “Дитяча стоматологія”, організовані курси стажування та інформації для лікарів-стоматологів Полтавської області. З 1993 року кафедра перейменована в кафедру післядипломної освіти лікарів-стоматологів.

У 1995 році створені курси ТУ, ПАЦ за фахами “Стоматологія”, “Терапевтична стоматологія”, “Хірургічна стоматологія”, “Дитяча стоматологія”.

Становлення кафедри було пов'язане також із підготовкою пошукувачів, магістрів, клінічних ординаторів.

Важливим моментом стала організація 2-х філій кафедр у м. Чернігові та м. Кременчуці. Їхні поліклініки сучасно обладнані, працює Інтернет.

З 1998 кафедра має статус опорної в системі післядипломної освіти “Стоматологія”, “Терапевтична стоматологія”, “Хірургічна стоматологія”, “Дитяча стоматологія”.

З 2005 року підготовка лікарів-стоматологів проводиться лише за фахом „Стоматологія”. Співробітники кафедри й Інституту стоматології КАПО ім. П.Л.Шупика розробили і впроваджують новий навчальний план та програму інтернатури (спеціалізації) випускників вищих медичних закладів освіти III-IV рівнів акредитації за фахом „Стоматологія” за наказом МОЗ України №81 від 23.02.2005 р.

Наукові дослідження співробітників спрямовані на вдосконалення відомих та розробку розроблених методів діагностики, лікування і профілактики основних стоматологічних захворювань. Так, із проблеми морфології та патології твердих тканин зубів Скрипніков П.М., Гасюк А.П. представили уточнене просторове розміщення функціональних одиниць емалі – емалевих призм у різних ділянках коронок – буграх, ямках, гребенях. Запропонований новий проект номенклатури анатомічних утворів – бугрів та ямок на жувальній поверхні в молярах постійних зубів у дітей. Це дозволило авторам запропонувати диференційовані рекомендації з профілактики карієсу. Павленко Л.Г., Шешукова О.В. удосконалили спосіб профілактики зубів у дітей, які проживають у регіонах із різним умістом фтору в питній воді.

Спільно з „КромДентал” В.К. Шевченко провів клініко-лабораторні випробування нового вітчизняного матеріалу „Кромлайм-Р”. Доведена його висока ефективність у реставрації зубів. Удосконалений комплексний, диференційований підхід у лікуванні верхівкового періодонтиту з урахуванням анатомічних особливостей і форми періодонта, а також реактивності організму (Т.П. Скрипнікова, Л.Я. Богашова, І.Б. Шевченко).

Хміль Т.А. в експерименті та клініці використовувала новий біостимулятор „Вермілат”, який розробили співробітники ЦНІЛ О.В. Катрушев та І.П. Кайдашев. Дослідження показали високу ефективність препарату в комплексному лікуванні хворих на пародонтит. У експерименті та клініці вивчалась ефективність нового шовного матеріалу „Біофіл” при оперативних втручаннях у щелепнолицьовій ділянці. Дослідження Мельника В.Л. показали перевагу „Біофілу” над широко відомим у хірургічній практиці кетгуттом.

На кафедрі триває вивчення проблеми „Побічна дія лікарських речовин у стоматологічній практиці”. Отримані результати узагальнені в посібниках П.Т. Максименка „Медикаментозна патологія в стоматології” (2001), „Побічна дія медикаментозних засобів у стоматологічній практиці” (2004) та низці статей.

За 15 років на кафедрі післядипломної освіти лікарів-стоматологів захищені 7 кандидатських дисертацій (О.В.Шешукова, В.Л.Мельник, В.К.Шевченко, Е.В. Ніколішина, Н.Н.Нейко, Т.А., Хміль, І.П. Тютюнник); видано 4 підручники, 26 навчальних посібників, 18 методичних рекомендацій. У цій роботі проф. Максименко П.Т. брав безпосередню участь.

Багатогранна і громадська діяльність професора П.Т. Максименка. Він був головою профкому інституту, народним засідателем народного суду одного з районів м. Харкова (1960-1965), членом правління, а потім головою правління наукового товариства стоматологів харківського ХНТС (1960-1967), головою правління наукового полтавського обласного товариства стоматологів (1968-1991), членом правління Всесоюзного наукового товариства стоматологів та членом правління РНТС (нині почесний член АСУ), членом республіканської навчально-методичної комісії при МОЗ УРСР (1964-1985), членом редакційної колегії республіканського збірника „Терапевтична стоматологія”, членом редколегії „Українського стоматологічного альманаху”, низки наукових збірників, які видавалися ХМСІ-ПМСІ-УМСА, членом редакційної ради колишнього союзного журналу „Стоматологія”. Нині він науковий редактор журналу „Дент-Арт”.

Справу, якою протягом 55 років займається професор Павло Тихонович Максименко, продовжують його учні, вона в надійних руках.